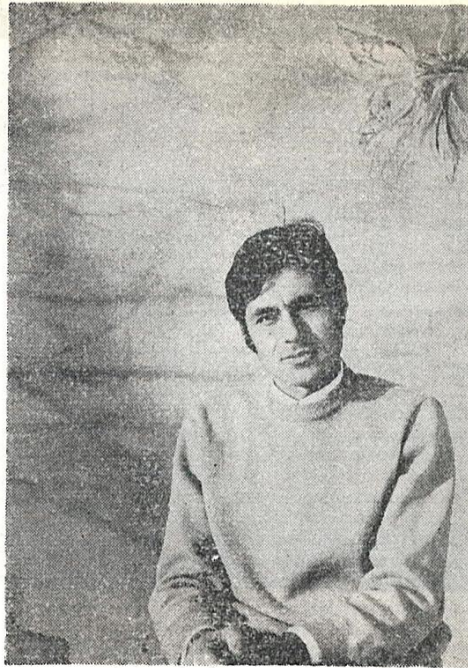

PRVI TRENUCI

CRTEŽA

**Teško sporom pokretu,
lenjim prstima.**

Fosiljon

Oko, predmet istraživanja i crtački materijal čine veći elemente crtačkog apetita. Spontanost je suština crteža — uslov i sredstvo izražavanja umetnika. Može se reći da suština boravi negde u strujanju između oka i materije.

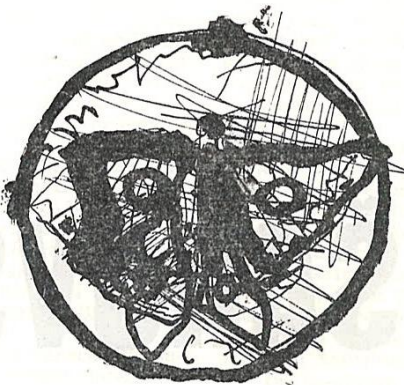
Paleolitski čovek je najprirodnije produžio život liniji, ili, tačnije, prirodnim brazgotinama (spiralama) time što ih je otvorenim receptivitetom sledio i iznova stvarao. Igrajući se prstima, sledeći nemir ruke, on je na mekanoj glini naslutio čudesan splet linija, fenomenalan odraz života, i to su bili prvi crteži.

Ondoda, pa do danas, senzibilitet čoveka ne napušta zemlju i atmosferu koja ga okružuje. Ništa nije stvoreno van života, moderna civilizacija nije donela suprotno shvatanje ili suprotne mogućnosti. Naprotiv, sigurno je da se rodio nov instikt — sposobnost otkrivanja prošlosti, nesvesna potreba da se obnovi krvotok.

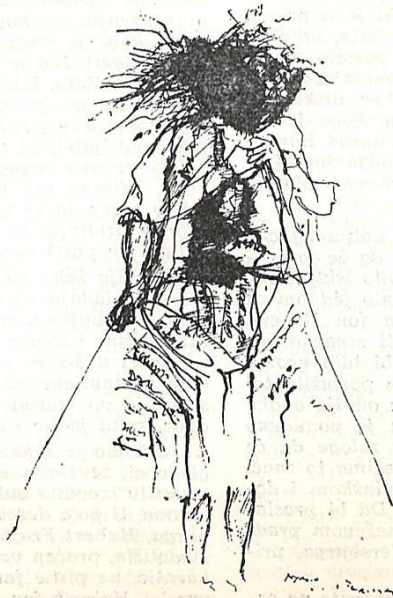
Crtač je lovac ili prolaznik, šetač opijen radoznalošću prirode. Sve ga mami; iza svakog novog brda čeka nova iluzija. Priroda dobija neku dimenziju intimne magije — prostor između oka i predmeta upija umetnikovu dušu ili vraća prastari osećaj linije. Uхватiti trenutke života znači sugerisati večnost trenutka — filozofiju života. To je veći kontakt crtača, usmerenog istraživača, koji neprekidno stiže mudrost. On će od varljivog života predmeta stvoriti primamljive ljubavi. Toliko napora, muke i šetnje kroz prirodu, obnovljene na hartiji, govore o kontinuiranom duhovnom uzdizanju. Sve što pripada intimnosti čini kontingentan zbir. To znači da se put savršenstva probija kroz intuitivne i nenaslucene predele, odakle moramo i slučajnom dati njegovo mesto u hijerarhiji istine i lepote.

Optički organ, oko, predstavlja izuzetan fenomen u prirodi. Značaj oka je izuzetan, pa prema njemu i treba suditi o visini savršenstva. Čini se da je geometrija njen sistem, i da se u uglovima koje prave sunčevi zraci odvijaju nepogrešivi zakoni koji vladaju vasionom. Crtač je sav jedno oko koje se miče, kruži radoznalo, žedno spremno da uhvati, upije, i to uhvaćeno da fiksira. Ruka ga prati sa isto toliko angažovanosti.

U blizini je blok, nerazdvojni drug, uvek spreman za hvatanje viđenih slika u prirodi. Džepovi puni materijala za crtanje. Izletnička torba zamenila je uobičajene pred-

todor stevanović

mete novim nepredviđenim stvarima: tuševi u boji, krede, držaljica i obična školska perca. Vremenom sve ovo dobija svoje navike i autonomiju života. Munjevito hvatanje života trenutka označeno je rečju *kroki*. U stvari, sav taj prizor krokiranja više liči na magičan lov mačke kojoj uspeva da uhvati miša, pošto ga je prethodno žmirkavim i lukavim očima isprovocirala.

Uхватili pokretljive slike, videne, čak i one najtananije i neuhvatljive, zahteva hitrinu i lucidnost uma podjednako kao i brzinu ruke. Iz ovih prvih beležaka izvući će, kasnije, prema svom temperamentu, više ili manje konstruktorskom, više ili manje naklonenom deformaciji, jedno kompletno delo. Ali onaj prvi organski instikt uvući će se i ostaće prisutan između sveta i akta kreacije. U strukturi krokija uhvaćen je trenutak koji će, videćemo, značiti osnovu crteža i osnovu saznanja u prirodi. Ali, isto tako, kroki može biti i potpuno delo — definitivna kreacija. Rembrant, Matis ili Pikaso jednim potezom hvataju sve što pripada delu: formu, ton i svetlo; poeziju i večnost. Priroda raspolaže materijalom i živim oblicima kao da je stvorena za snove crtača. Jer u njenim vijugama, prirodnim brazgotinama — ispucalaj kori zemlje, u išaranim peskovitim obalama, u uznemirenim vodenim spiralama — raspoznamo iskonsku grafologiju, istorijsku grafologiju, istorijski fundament koji kontinuirano prenosi iz generacije u generaciju nemir prirode. U kretanju ruke i njenim nemirima, otkrivamo prirodu spontanosti, koja dešifruje temperament umetnika, prateći ritam srca — istinu unutrašnjeg života. Priroda je izdašna prema spontanom crtaču ako ovaj ima urođenu osobinu skromnosti da se odrekne čovečje autonomije (dominacije), dopuštajući pravo prirode. Ona preko crtača propušta, poput filmske trake, slike svojeg univerzuma: let ptice, drhtanje lista, pas koji prilazi... Treba ih uhvatiti u njihovim pravim dimenzijama. Čistoća Albera Markea je čistoća jednog izletnika. On se šeta kroz život, i njegove intimne simpatije upućene su onome što nam šetnje redovno donose: vode koje teklu.

Čini se da su anarhija i nered urođene osobine crteža i da ga one vuku u sunovrat. Ali, kako objasniti disciplinovan rad na geometriji predmeta — nemilosrdnu studiju prirode?! Crtež se školuje u zatvorenoj prostora, u svetu stroge geometrije. Učitelj crtanja podvrgava svog učenika isposničkom traženju istine. Postavlja mu loptu, kocku, kupu... I to isto traži od svakodnevnih prirodnih predmeta: šolja za kafu, nož, lonac, vaza, jabuke...